

بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مفقودیت اشخاص - مطالعه موردی کلانشهر اهواز

علی حسین حسین زاده^۱، حسین امیری نژاد^۲، ولی مریدی^۳، احمد همیالی^۴

تاریخ دریافت: ۹۲/۵/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۲/۸/۲۸

از صفحه ۹۷ تا ۱۲۰

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر مفقودیت اشخاص در کلانشهر اهواز انجام گرفته است. در واقع هدف اصلی از انجام این تحقیق بررسی تأثیر متغیرهایی همچون: متغیرهای جمعیت شناختی، احساس محرومیت نسبی، ازدواج اجباری، قومیت، انسجام در خانواده و... بر پدیده مفقودیت و معنی داری یا عدم معنی دار بودن تفاوت آماری مفقودین در رابطه با این متغیرها می باشد.

پژوهش انجام شده با روش پیمایشی و استفاده از تکنیک پرسشنامه از نمونه ای به حجم ۱۵۷ نفر انجام گرفته است و نمونه ها به صورت تصادفی ساده تعیین گردیده اند. جامعه آماری شامل

۱ - دانشیار گروه جامعه شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز alihos81@yahoo.com

۲ - دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز - hamirinejad@yahoo.com

۳ - کارشناسی ارشد و عضو هیات علمی معاونت آموزش ناجا - آدرس: دفتر تحقیقات کاربردی فاستان خوزستان.

(نویسنده مسئول) vali.moridi@yahoo.com

۴ - کارشناس آسیب شناسی اجتماعی دانشگاه زاهدان sh.delarm60@yahoo.com

کلیه افراد مفقود شده در کلانشهر اهواز در سال ۱۳۸۹ می‌باشد که مجموع آنها تعداد ۳۴۴ نفر بوده است. داده‌های جمع‌آوری شده به کمک نرم افزار excel و spss نسخه ی ۱۸ تجزیه و تحلیل گردیده‌اند. در این تحقیق علاوه بر آمار توصیفی از آمار استنباطی، آزمون‌های Bi-nomial و ch-square استفاده گردیده است. فرضیه‌های تدوین شده ی این تحقیق که مجموعاً شامل ۱۵ فرضیه بوده است به کمک آزمون‌های پیش گفته مورد بررسی قرار گرفته و معنی دار بودن روابط آنها با پدیده مفقودیت اثبات گردیده است که در پایان کلیه فرضیه‌های تحقیق مورد تأیید قرار گرفته‌اند.

واژگان کلیدی:

مفقودیت، اهواز، پدیده، ازدواج اجباری، محرومیت نسبی، قومیت

مقدمه

مفقودیت اشخاص یکی از آسیب‌های اجتماعی و چالش‌های بحث برانگیز جوامع امروزی است. اگرچه این موضوع عنوان بزه را به خود اختصاص نداده است، اما بعضاً زمینه ی بزه‌هایی از جمله آدم ربایی، قاچاق اعضاء و جوارح انسان، سوء استفاده‌های جنسی و... را برای افراد فرصت طلب و سود جو فراهم نموده است که طبیعتاً این گونه جرایم اندوه جانکاه و غم ابدی را برای خانواده‌های این افراد به ارمغان آورد. امید است این تحقیق بتواند در راستای تحقق اهداف نیروی انتظامی و ریشه یابی وقوع این پدیده کارساز بوده و زمینه تحقیقات و مطالعات جامع تر را در دیگر استان‌های کشور عزیزمان فراهم آورد.

چنانچه گفته شد پدیده مفقودیت را می‌توان به عنوان یک آسیب و کج روی در اجتماع مطرح نمود؛ لذا از آنجایی که خانواده به عنوان اولین و مهمترین نهاد اجتماعی در شکل‌گیری روند اینگونه آسیب‌ها نقش حیاتی را ایفا می‌کند، جا دارد ابتدا اشاره ای به جامعه‌شناسی خانواده‌های ایرانی داشته باشیم. دکتر تقی آزاد ارمکی در کتاب معروف جامعه‌شناسی خود می‌نویسد: «هر نوع تغییری در جامعه ایرانی ریشه در خانواده دارد. اصلی‌ترین تغییرات در

نظام اجتماعی ایرانی، یا به واسطه خانواده محقق شده است یا اینکه جهت گیری آن معطوف به خانواده بوده است.» (آزادارمکی، ۱۳۸۶؛ ۳)

نگاه جامعه شناختی دلالت بر این دارد که واقعیتی معین و با هویتی چون خانواده، که قابل مطالعه جامعه شناختی است وجود دارد. این واقعیت امری عینی و متمایز از افراد و دیگر نهادهای جامعه است. خانواده در این نگاه ممکن است عنصر مستقل اثر گذار بر دیگر نهادها و پدیده‌ها در نظر گرفته شود و همچنین از دیگر امور اجتماعی متأثر باشد.

اولین افرادی که نگاه علمی به خانواده داشتند، فردریک لوپله از فرانسه و ویلهلم هانیویش ریل از آلمان بودند. این دو که می‌توان آنان را «پدران جامعه شناسی خانواده» نامید در اوج انقلاب صنعتی اروپا شاهد فروپاشی خانواده‌ها بودند و ریشه آن را در تحولات فکری و آزادی خواهانه و برابری می‌شناختند. آنان در دفاع از خانواده سنتی (گسترده) به نقد مسیری پرداختند که خانواده در دوره جدید طی می‌کرد. افکار آنان تا پیدایش جامعه شناسی جدید دور یکمی بر اروپا حاکم بود. (آزادارمکی به اقتباس از اغرازی، ۱۳۷۶؛ ص ۱۰-۱۵)

به علاوه تأثیر دیگر پارامترهای محیطی و اجتماعی را به هیچ وجه نمی‌توان نادیده گرفت. براساس یافته‌های همین تحقیق غالب افراد مفقود شده که آگاهانه خانه را ترک گفته‌اند، با برخی از مشکلات خانوادگی؛ اعم از زندگی هر یک از والدین به تنهایی بعد از طلاق یا فوت همسر، زندگی یکی از والدین با فرزندان، زندگی فرزندان پدر و مادر از دست داده وجود نامادری در منزل و ... مواجه بوده‌اند. لذا در این پژوهش تأثیر هر یک از متغیرهای تأثیر گذار در امر مفقودیت افراد به تفکیک مورد سنجش قرار گرفته است. در فصل آتی علاوه بر مفقودیت‌های عادی، مفقودیت‌های سریالی نیز مورد بحث قرار گرفته‌اند که امید است مورد استفاده علاقمندان قرار گیرد.

بیان مسئله

پدیده مفقودیت در جوامع از هم گسیخته غربی امری عادی و مورد پذیرش جامعه تلقی می‌گردد! چرا که نظام خانواده جایگاه و مفهوم واقعی خود را از دست داده و بی بند باری‌های

جنسی کانون گرم خانواده را از هم پاشیده‌اند. بسیاری از نوجوانان و جوانان غربی بدون اطلاع والدین خود اوقاتشان را بدون نگرانی خانواده با دوستان و معشوقه‌های خود سپری می‌کنند. اما از آنجائی که دین مبین اسلام عزت نفس، عفت و سلامت روحی را برای شهروندان ما به ارمغان آورده است، خانواده هم جایگاه واقعی خود را پیدا نموده و به تبع انفکاک ناگهانی هر یک از اعضاء که بدون اطلاع دیگر اعضای خانواده از سرنوشت وی واقع شود، یک چالش و بحران خانوادگی را به دنبال خواهد داشت و تا پیدایش آن همچنان به قوت خود باقی خواهد ماند. این پدیده که مفقودیت اشخاص تعریف می‌شود در فرهنگ و جامعه ی اسلامی ما نوعی از آسیب‌های اجتماعی بوده و بایستی به هر نحو ممکن در صدد پیشگیری از وقوع آن برآمد. یکی از مسایل موجود مسئله بررسی میزان آزادی است که والدین با توجه به بافت خاص و حاشیه ای محل زندگی به کودکان خود داده‌اند. بافت جمعیتی این مناطق پر تراکم است. اکثر خانواده‌ها پر جمعیت و دارای فرزندان زیاد هستند. مسلماً نظارت کافی و اصولی در مورد رفتار تربیت و چگونگی گذراندن اوقات فراغت فرزندان صورت نمی‌گیرد، زیرا از حوصله والدین به ویژه مادر که در طول روز در منزل به سر می‌برد، خارج است. بنابراین در بافت‌های جنوب شهر در کوچه پس کوچه‌ها همیشه تعداد زیادی کودک به چشم می‌خورد که ساعت‌ها بدون پیگیری والدین در کوچه و خیابان شهر پرسه می‌زنند و این عدم حضور در منزل نه تنها باعث نگرانی والدین نمی‌شود بلکه فرصتی برای انجام کارهای آنها ایجاد می‌کند. در چنین خانواده‌هایی که اصولاً در از فقر شدید به سر می‌برند پدر خانواده معمولاً از اول روز تا پاسی از شب خارج از منزل و در پی کسب درآمدی مختصر جهت تأمین نیازهای اولیه و سطحی خانواده ی پر جمعیت می‌باشد، مادر نیز که در منزل حضور دارد تمام وقت خود را در طول روز به انجام امور روزمره خانه می‌پردازد و فرصتی برای صحبت کردن تربیت و آموزش نخواهد داشت و معمولاً برای این که به کارهای خانه رسیدگی کند به کودکان پیشنهاد می‌کند که بیرون از منزل با دوستان خود بازی کنند. (خلعتبری وسایر، ۱۳۸۶، صص ۱۸۷ و ۱۸۸) از این رو ضرورت تحقیقات و مطالعات جامع و ریشه یابی وقوع این پدیده امری اجتناب ناپذیر بوده که در دستور کار دفتر تحقیقات فرماندهی استان قرار گرفته است.

ضرورت تحقیق

پدیده مفقودیت در جامعه‌ی ما در کلانشهر اهواز امروزه به عنوان یک آسیب اجتماعی مطرح بوده و هست. لذا ضرورت دارد نیروی انتظامی به عنوان متولی نظم و امنیت اجتماعی به موازات سایر نهادهای تولید کننده امنیت در صدد جستجو و یافتن علل و انگیزه‌های وقوع این پدیده بر آمده و راههایی را برای رهایی از آن پیدا کند.

بدیهی است دست یابی به شیوه‌های موصوف صرفاً در سایه تحقیقات و مطالعات علمی گسترده میسر خواهد بود. آنگاه که ریشه وقوع این کج روی‌ها مشخص شد، طبیعی است که شیوه پیشگیری و درمان نیز اتخاذ خواهد شد آنچه مسلم است انجام این تحقیق زمینه‌ی تحقیقات بعدی و توسعه فعالیت علمی و تحقیقاتی در راستای مبارزه با مفقودیت اشخاص را فراهم خواهد نمود و از این رو که تحقیقات چندانی هم در این رابطه صورت نگرفته است، اهمیت و لزوم این پژوهش مضاعف می‌گردد. از طرفی استان خوزستان به لحاظ بافت جمعیتی قومی و قبیله‌ای و حضور اقوام مختلف ایرانی در این استان، ناحیه مناسبی برای انجام این تحقیق است. بنابراین امکان تعمیم یافته‌های تحقیق به سایر استان‌های کشور نیز وجود خواهد داشت. لازم به یادآوری است برخی از نمونه‌های تحقیق از مهاجرین استانهای دیگر بوده که در کلانشهر اهواز ساکن گردیده‌اند. هدف اصلی این پژوهش در واقع بررسی جامعه شناختی و ریشه یابی علل مؤثر بر شکل گیری و وقوع پدیده مفقودیت اشخاص در کلانشهر اهواز می‌باشد.

فقدان اشخاص موضوعی نیست که صرفاً به کلانشهر اهواز اختصاص داشته باشد، یک افسر پلیس در ارتباط با فقدان افراد باید بتواند انگیزه‌های فقدان را تشخیص دهد. تا متناسب با موضوع فرضیه سازی نموده و اقدامات شکلی و ماهوی خود را انجام دهد. از طرفی ممکن است فقدان شخص به یک جنایت فجیع منجر شده باشد. امیدواریم نتایج کاربردی این تحقیق مورد استفاده یگانهای اجرایی نیروی انتظامی، دادگستری و شورای تأمین استان قرار گیرد. نوآوری این تحقیق از این جهت است که نتایج علمی آن؛ که همان دست یابی به علل و انگیزه‌های مفقودیت در استان می‌باشد رویکرد نوینی را از اقدامات پلیس در برخورد با پدیده مفقودیت شکل داده و زمینه تحقیقات بیشتر را ایجاد می‌کند.

فرضیه‌های تحقیق :

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین جنسیت افراد و مفقودیت آنان رابطه وجود داشته باشد.
فرضیه دوم: بنظر می‌رسد بین وضعیت تاهل افراد و مفقودیت آنان رابطه وجود دارد.
فرضیه سوم : به نظر می‌رسد بین سن افراد و مفقودیت آنها رابطه وجود داشته باشد.
فرضیه چهارم : بنظر می‌رسد بین تحصیلات افراد و مفقودیت آنها رابطه وجود داشته باشد.
فرضیه پنجم: بنظر می‌رسد بین پایگاه‌های اقتصادی افراد و مفقودیت آنان رابطه وجود داشته باشد.
فرضیه ششم: بنظر می‌رسد بین احساس محرومیت نسبی و مفقودیت افراد رابطه وجود داشته باشد.

روش تحقیق:

روش مورد استفاده در این تحقیق پیمایشی ۱ می‌باشد و از آنجائی که اطلاعات ماطی یک دوره زمانی خاص (سال ۱۳۸۹) جمع آوری گردیده‌اند، محقق روش مقطعی را انتخاب نموده و جامعه را بر اساس متغیرهای مربوطه توصیف نموده است. با توجه به محرمانه بودن اطلاعات جامعه آماری و لزوم رازداری و حفظ حیثیت و آبروی اشخاص مفقود شده، تعداد ۴ نفر از پژوهشگران آموزش دیده و صلاحیت دار سازمانی، بانظارت شخص محقق اقدام به جمع آوری اطلاعات مورد نیاز نموده‌اند. به این ترتیب که بدواً مشخصات فردی و مشخصات افراد مفقود شده در سال ۱۳۸۹، طی مکاتبه ای محرمانه از پلیس آگاهی استان اخذ و سپس پژوهشگران با در اختیار داشتن آدرس و مشخصات افراد مورد نظر و حکم مأموریت، با لباس مبدل به درب منازل آنان اعزام و ضمن معرفی خود و توجیه فرد مفقودی یا یکی دیگر از اعضای خانواده وی؛ مبنی بر بیان صریح موضوع تحقیق و استفاده علمی از نتایج آن، پرسش نامه‌ها را تکمیل و تأیید نموده‌اند.

جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه افراد مفقود شده در سال ۱۳۸۹ در کلانشهر اهواز می‌باشد، این جامعه آماری متشکل از کلیه مفقودین اعم از مرد، زن، بچه بوده که همه اشخاص مفقود شده، صرف نظر از سرنوشت نهایی آنها (پیدایش، عدم پیدایش) را شامل می‌شود.

ضمناً با توجه به همگن بودن افراد جامعه، جهت گزینش نمونه‌ها از قرعه کشی استفاده

گردیده و روابط $n/8$ نیز رعایت گردیده است. حجم نمونه ۱۵۶ نفر از بین کلیه افراد مفقود شده در سال ۱۳۸۹ در کلانشهر اهواز انتخاب شده است. اطلاعات مربوط به تعداد ۲۰ نفر به عنوان یک نمونه پیش آزمون به کمک نرم افزار کامپیوتری SPSS مورد آزمون قرار گرفته و با توجه به ضریب بدست آمده ($0/970 = 1$) ابزار پژوهش، ابزاری اعتماد پذیر و پایا ارزیابی گردید.

مبانی نظری تحقیق :

تعریف مفقودیت:

هر فردی که محل کار، اقامت یا منزل خود را ترک کند و بستگان، همکاران یا نزدیکان از محل فعلی و سرنوشت وی بی اطلاع باشند و در جستجوی او برآیند، اما قادر به یافتن وی نشوند، به عنوان مفقودی یا گمشده تلقی می شود. (بیابانی و سایر، ۱۳۸۴، ص ۶۰۱)

ترک یا خروج فرد از محل اقامت یا محل کار بدون اطلاع و بازگشت، گم شدن یا مفقودی فرد است که اولیا فرد مفقود شده و یا وابستگان وی باید در اولین اقدام، پلیس را مطلع نمایند. (خلعتبری و سایر ۱۳۸۶؛ ص ۱۶۷)

مسئله فرار از منزل از مهمترین و متداولترین واکنش های منفی دفاع روانی است که در برخی از کودکان و بسیاری از نوجوانان و بالغان وجود دارد ما در زندگی اجتماعی افرادی داریم که به کمترین بهانه ای از زندگی و کاشانه خود می گریزند و زندگی نسبتاً آرام خود را جهنم می کنند. این مساله در همه اعصار وجود داشته و در عصر ما به علت امکان مسافرت ها و جابجایی ها و هم به علت آشفتگی وضع خانواده بیشتر است. امروزه رهبری والدین ضعیف شده و هیچ حصار و حفاظی محیط خانواده را در بر نمی گیرد. برخی از کودکان و گروهی از نوجوانان با استفاده از این شرایط از محیط خانواده فرار کرده و خود را به دست سرنوشتی مبهم می سپارند. فرار در افراد رفتاری غیر عادی است و مساله ای است که در تربیت باید راجع به آن تأمل شود به ویژه که این امر گاهی توسط یک بیمار روانی یا روان رنجور صورت می گیرد و برای والدین و

۱. چنانچه ضریب به دست آمده (آلفای کربناخ) (cronbach Alpha بالای $0/60$ باشد، ابزار پژوهش پایا و اعتماد پذیر است.

مربیان مشکل و درد سر می‌آفرینند. (بارانی؛ ۱۳۸۹)

با توجه به تعاریف ارائه شده اگر فرد تحت هر شرایطی و به هر انگیزه‌ای منزل، اقامتگاه یا محل کار خود را ترک نماید بطوری که بستگان یا نزدیکان یا همکاران از سرنوشت یا محل اقامت فعلی او بی‌خبر باشند، فرد مفقود شده تلقی می‌گردد، و چنانچه این موضوع به مراجع ذی‌صلاح (نیروی انتظامی و دستگاه قضایی) اطلاع داده شود؛ تحت موضوع مفقودیت مورد بررسی و پی‌جویی قرار می‌گیرد. این موضوع ((با آدم ربایی یا گروگانگیری)) کاملاً متفاوت می‌باشد و در بحث آدم ربایی فرد توسط شخص یا اشخاص آدم ربای ۲ بوده و ناپدید می‌شود. در صورتی که افراد مفقود شده غالباً با میل و اراده خود منزل را ترک می‌کنند. هرچند در بسیاری از جرائم آدم ربایی ابتدا مراتب تحت عنوان مفقودیت گزارش می‌شود و برعکس؛ که در این تحقیق مورد بحث قرار خواهد گرفت.

انواع مفقودیت:

مفقودیت بر اساس معیارهای مختلفی قابل تقسیم بندی است اما مهمترین و در واقع بهترین تقسیم بندی همان تقسیم بندی بر اساس انگیزه مفقودیت است. عبدالحسین خلعتبری و سید رضا خوشزاد در کتاب آدم ربایی، گمشدگان، گروگانگیری بطور کلی اقسام گمشدگان را به شرح ذیل عنوان می‌نمایند:

افرادی که بطور متعارف منزل را جهت کار روزمره ترک می‌کنند.

افرادی که به جهت تنش‌های خانوادگی همچون فقر، بیکاری، عدم توان در ادامه تحصیل، شماتت و سرخوردگی خانوادگی، یأس و ناامیدی از زندگی زناشویی و مسائل احساسی و ... منزل را ترک و بعد از مدتی به منزل مراجعت می‌نمایند یا دست به انتحار می‌زنند. این گروه شامل جوانانی است که خانواده آنها را درک نمی‌کند یا والدین آنها نتوانسته‌اند با ایشان ارتباط برقرار نمایند.

الف) پسران و دختران جوان به لحاظ بی‌توجهی یا عدم تحقق نیازهای عاطفی شان از منزل متواری می‌گردند. این گروه شامل پسران و دختران فراری است که به انگیزه مشخص منزل را

1. Abduction/Kidnapping
2. Kidnapper

ترک می نمایند و بدین طریق تلاش می نمایند تا خانواده هایشان را تحت فشار روحی قرار دهند. (ب) افراد سالخورده و مجنون و یا افرادی که به اختلال حواس مبتلا هستند یا به جهت پیری از قدرت دفاعی و تمیز آنان کاسته شده است.

ج) کودکان خردسال. (خلعتبری و سایر، ۱۳۸۶؛ ۱۶۹)

نحوه تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این پژوهش ضمن لحاظ نمودن فرضیه ها و تجزیه و تحلیل و آزمون های مربوطه، پس از توزیع، تکمیل و جمع آوری پرسشنامه ها اطلاعات به دست آمده در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده ها نیز از نرم افزار کامپیوتری SPSS نسخه ۱۸ استفاده گردیده است.

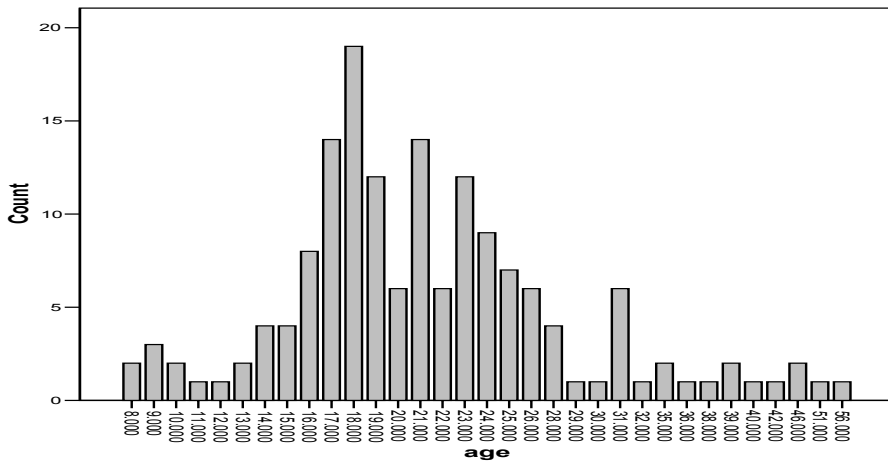
توصیف متغیرها و پردازش اطلاعات

سن افراد مفقود شده

بر اساس جدول شماره (۱) با توجه به مشاهدات معتبر (۱۵۷ نفر) میانگین سنی افراد مفقود شده ۲۱٫۸۲ سال بوده است. انحراف از معیار ۷٫۷۶۱ و مقدار واریانس ۶۰٫۲۲۸ می باشد، حداقل سن افراد مفقود شده ۸ سال و حداکثر سن آنان نیز ۵۶ سال بوده است.

جدول شماره (۱) آماره های توصیفی سن مفقودین

۱۵۷	معتبر	مشاهدات
۰	بی پاسخ	
۲۱٫۸۲		میانگین
۷٫۷۶۱		انحراف معیار
۶۰٫۲۲۸		واریانس
۸		حداقل
۵۶		حداکثر

نمودار شماره (۱) فراوانی سن مفقودین

جنس افراد مفقود شده

در خصوص جنسیت افراد مفقود شده با توجه به اطلاعات مربوط به مفقودین و بر اساس جدول شماره (۲) به لحاظ فراوانی، از مجموع ۱۵۷ نفر، جنسیت تعداد ۹۸ نفر زن و جنسیت ۵۹ نفر مرد می‌باشند؛ که به عبارتی ۶۲٪ از کل افراد مفقود شده زن بوده‌اند و ۳۸٪ افراد مفقود شده مرد بوده‌اند.

جدول (۲) توزیع فراوانی جنسیت مفقودین

درصد	فراوانی	جنسیت
۳۸	۵۹	مرد
۶۲	۹۸	زن
۱۰۰	۱۵۷	کل

وضعیت تاهل

جدول شماره (۳) اطلاعات مربوط به وضعیت تاهل افراد مفقود شده را نشان میدهد، همانطوریکه در نمودار مربوطه هم مشخص گردیده است، بخش قابل توجهی از فراوانی این افراد یعنی تعداد ۱۱۹ نفر از مجموع ۱۵۷ نفر را افراد مجرد تشکیل داده‌اند، که معادل ۷۶٪ از کل مفقودین بوده و تنها ۳۸ نفر از مجموع افراد مفقود شده متاهل بوده‌اند که معادل ۲۴٪ می‌باشد.

جدول شماره (۳) توزیع فراوانی وضعیت تاهل مفقودین

وضعیت تاهل	فراوانی	درصد
مجرد	۱۱۹	۷۶
متاهل	۳۸	۲۴
کل	۱۵۷	۱۰۰

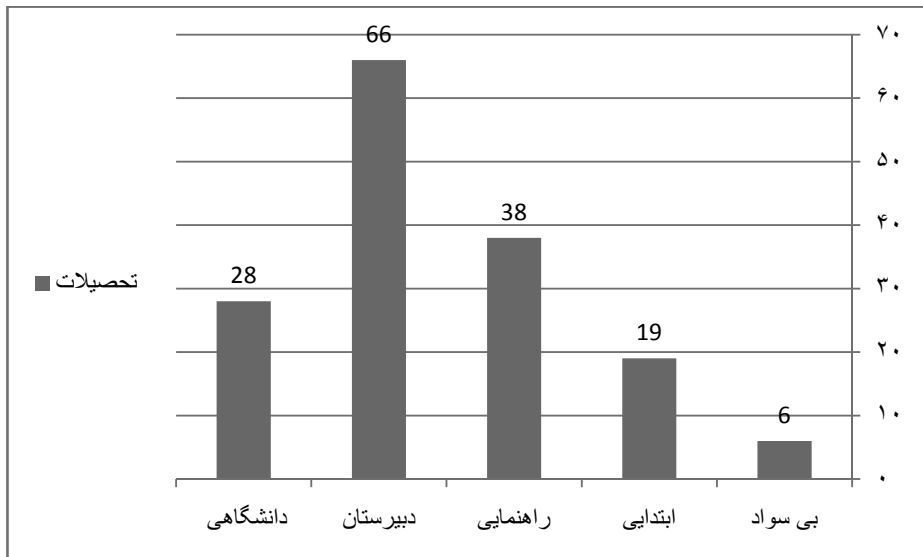
تحصیلات مفقودین

توزیع فراوانی افراد مفقود شده در جدول شماره (۴) و نمودار شماره (۲) مشخص گردیده است. بر این اساس از مجموع ۱۵۷ نفر افراد مفقود شده در کلانشهر اهواز، تعداد ۶ نفر معادل ۴٪ بی سواد، تعداد ۱۹ نفر معادل ۱۲٪ ابتدایی، تعداد ۳۸ نفر معادل ۲۴٪ راهنمایی، تعداد ۶۶ نفر معادل ۴۲٪ دبیرستان، تعداد ۲۸ نفر معادل ۱۸٪ دانشگاهی می‌باشند. بیشترین فراوانی در این خصوص مربوط به افرادی است که تحصیلات آنها در مقطع دبیرستان بوده است و کمترین فراوانی نیز مربوط به افرادی است که تحصیلات آنها در مقطع بالاتر از لیسانس گزارش گردیده است.

جدول (۴) توزیع فراوانی سطح تحصیلات مفقودین

درصد	فراوانی	تحصیلات مفقودی
۴	۶	بی سواد
۱۲	۱۹	ابتدایی
۲۴	۳۸	راهنمایی
۴۲	۶۶	دبیرستان
۱۸	۲۸	دانشگاهی
۱۰۰	۱۵۷	کل

نمودار (۲) نمودار وضعیت تحصیلات مفقودین

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش از تحقیق معنی دار بودن متغیرها و تحلیل استنباطی داده‌ها مورد بررسی قرار

می‌گیرد و با استفاده از تکنیک‌های آماری معنی داری یا عدم معنی داری رابطه‌ها و در نتیجه اثبات یا رد فرضیه‌های تحقیق بوسیله ی آزمون‌های مختلف از جمله: Chi-Square Test و Binomial Test سنجیده می‌شود و از آنالیز واریانس یک طرفه ۱ نیز استفاده خواهد شد.

نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌های تحقیق آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول: به نظر می‌رسد بین جنسیت افراد و مفقودیت آنان رابطه وجود داشته باشد. فرضیه دوم: بنظر می‌رسد بین وضعیت تاهل افراد و مفقودیت آنان رابطه وجود دارد. جهت آزمون این فرضیه‌ها از آزمون ناپارامتریک Binomial (آزمون نسبت یا آزمون دو جمله ای) استفاده شده است. بر این اساس نتایج آزمون هر یک از فرضیه‌ها در جدول شماره (۵) آمده است.

جدول شماره (۵) نتایج آزمون دو جمله ای فرضیه‌های اول، دوم

ردیف	متغیر	نوع آزمون	N	sig	رد یا پذیرش
۱	جنسیت	Binomial	۱۵۷	۰/۰۰۰	پذیرش
۲	تاهل	Binomial	۱۵۷	۰/۰۰۰	پذیرش

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق در خصوص فرضیه اول که مربوط به جنسیت افراد مفقود شده می‌باشد، $\text{sig}=0/000$ است؛ بنابراین تفاوت متغیر جنسیت معنی دار بوده و وجود رابطه بین جنسیت و مفقودیت اثبات می‌گردد. به این تعبیر که جنسیت افراد با مفقودیت آنان رابطه مستقیم و مثبت دارد. به عبارت دیگر افراد مونث در برابر پدیده مفقودیت، به مراتب آسیب پذیر تر از افراد مذکر هستند.

در خصوص فرضیه دوم که بیانگر وجود رابطه بین وضعیت تاهل و مفقودیت افراد می‌باشد نیز معنی دار بودن رابطه اثبات شده است. یعنی آسیب پذیری افراد مجرد در رابطه با مفقودیت

1- one way ANOVA

بیشتر از افراد متاهل می باشد، که نتیجه آزمون یعنی $\text{Sig}=0/000$ موید این موضوع است.
 فرضیه سوم: به نظر می رسد بین سن افراد و مفقودیت آنها رابطه وجود داشته باشد.
 فرضیه چهارم: بنظر می رسد بین تحصیلات افراد و مفقودیت آنها رابطه وجود داشته باشد.
 فرضیه پنجم: بنظر می رسد بین پایگاه های اقتصادی افراد و مفقودیت آنان رابطه وجود داشته باشد.
 فرضیه ششم: بنظر می رسد بین احساس محرومیت نسبی و مفقودیت افراد رابطه وجود داشته باشد.
 برای آزمون این فرضیه ها از آزمون ۱ یک بعدی (یک نمونه ای) استفاده شده است. نتایج آزمون های انجام شده در جدول شماره (۶) نشان داده شده است.

جدول شماره (۶) نتایج آزمون فرضیه های سوم، چهارم، پنجم و ششم

ردیف	متغیر	نوع آزمون	df	sig	رد یا پذیرش
۱	سن	Chi - Square	۳	۰/۰۰۰	پذیرش
۲	تحصیلات مفقودی	Chi - Square	۴	۰/۰۰۰	پذیرش
۳	پایگاه اقتصادی	Chi - Square	۴	۰/۰۰۰	پذیرش
۴	محرومیت نسبی	Chi - Square	۴	۰/۰۰۰	پذیرش

در خصوص فرضیه سوم، مبنی بر وجود رابطه بین سن افراد و مفقودیت آنان، با توجه به مقدار $\text{Sig}=0/000$ تفاوت معنی داری در بین افراد مفقود شده وجود دارد. و فرضیه تایید و مورد پذیرش است. به این معنا که افراد در محدوده سنی ۲۵-۱۵ سال به مراتب بیشتر از سنین دیگر در معرض آسیب مفقودیت قرار دارند. بنابراین در این محدوده سنی افراد نیاز به

مراقبت‌های بیشتری داشته و بایستی به مراتب بیشتر از سنین دیگر به آنها توجه نمود. در خصوص فرضیه چهارم، که بیانگر رابطه بین تحصیلات افراد و مفقودیت است، با توجه مقدار $Sig=0/000$ تفاوت معنی دار است و وجود رابطه مورد اثبات قرار می‌گیرد؛ اما از آنجائیکه وجود این تفاوت معنی دار مربوط به فراوانی کمتر افراد کم سواد و فراوانی بیشتر مفقودینی که سطح تحصیلات آنان در حد دبیرستان می‌باشد، این متغیر نمی‌تواند عامل باشد و در رابطه با سطح تحصیلات باید عامل تأثیر گذار را در سطح تحصیلات پدر یا مادر جستجو کرد که در فرضیه‌های بعدی به آزمون آنها می‌پردازیم.

در خصوص فرضیه پنجم، که مربوط به بررسی رابطه بین پایگاه اقتصادی و مفقودیت افراد می‌باشد، از مقدار بدست آمده $Sig=0/000$ نتیجه می‌گیریم که فرضیه مورد تایید و پذیرش است. طبیعی است افرادی که از نظر اقتصادی در فقر و یا به عبارتی در سطح پایینی از جامعه قرار گرفته‌اند آسیب پذیر تر خواهند بود. نتیجه این تحقیق نیز همین واقعیت را بیان می‌کند. بطوریکه پاسخگویان عمدتاً خود را متعلق به پایگاه‌های اقتصادی متوسط و پایین دانسته‌اند. یعنی هر چه فرد یا به عبارت بهتر خانواده از نظر اقتصادی در سطح پایینتری قرار داشته باشد بیشتر در معرض آسیب پذیری و مفقودیت قرار می‌گیرد.

در خصوص فرضیه ششم، یعنی بررسی رابطه بین احساس محرومیت نسبی و مفقودیت افراد نیز با توجه به اینکه مقدار $Sig=0/000$ بدست آمده است، فرضیه مورد تایید و پذیرش است. به عبارت دیگر معناداری تفاوت مربوط به افرادی است که در مقایسه خود با افراد دیگر از نظر جایگاه اقتصادی - اجتماعی بطور نسبی احساس محرومیت نموده‌اند، به عبارت دیگر هر چه احساس محرومیت نسبی در بین افراد بیشتر باشد احتمال آسیب پذیری و مفقودیت آنان نیز افزایش می‌یابد. بنابراین بصورت مستقیم و مثبت رابطه وجود دارد و فرضیه نیز مورد پذیرش است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد :

با توجه به بافت جمعیتی کلانشهر اهواز که ترکیبی از قومیت‌های مختلف و خرده فرهنگ‌های خاص می‌باشد، امکان تعمیم نتایج این پژوهش به برخی دیگر از شهرستان‌ها و استان‌های کشور نیز وجود خواهد داشت. بدیهی است به لحاظ فقدان تحقیقات پیشین در این زمینه، تحقیق حاضر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و انشاء الله مبنای انجام تحقیقات جامع‌تر قرار بگیرد. تأثیر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بر وقوع بزهکاری و آسیب‌های اجتماعی امری بدیهی به نظر می‌رسد، لذا در این تحقیق نیز این ویژگی و عوامل دیگری بصورت کامل اعم از: سن، وضعیت تأهل و ... مورد بررسی قرار گرفته است.

نتایج بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد :

فراوانی افراد مفقود شده در محدوده سنی ۲۵-۱۵ سال به مراتب بیشتر از دیگر سنین بوده است. بنابراین در این محدوده سنی افراد نیاز به مراقبت‌های بیشتری داشته و بایستی به مراتب بیشتر از سنین دیگر به آنها توجه شود. نتایج این تحقیق در مقایسه با تحقیقات پیشین که نزدیک به موضوع این تحقیق می‌باشد، چنانچه نتایج به دست آمده از دیگر تحقیقات انجام شده که توسط لئوته و دیگران انجام شده است (به نقل از دکتر مهدی نیا، ۱۳۸۴، ص ۱۴۸) نشان داده است: نسبت دختران بالغ ۱۳ تا ۱۶ ساله در سال ۱۹۵۸ بزهکار نسبت به بقیه اشخاص بزهکار برابر ۱۲/۳ درصد در سال ۱۳۵۹ برابر ۱۰/۹ درصد و در سال ۱۹۶۷ برابر ۹ درصد بوده است. و نسبت دختران جوان ۱۶ تا ۱۸ ساله در سال ۱۹۵۸ برابر ۱۰/۲ درصد و در سال ۱۹۵۹ برابر ۸/۳ درصد و در سال ۱۹۶۷ نیز برابر ۸/۳ درصد بوده است، همخوانی داشته و در واقع مطابق به نتایج حاصله بوده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت محدوده سنی ۱۳ تا ۲۵ سن بحرانی برای دختران در جهت کجروی و قربانی شدن آسیب‌های اجتماعی تلقی می‌شود.

در خصوص سطح تحصیلات افراد مفقود شده، براساس یافته‌های پژوهش بیشترین فراوانی مفقودین مربوط به افرادی است که تحصیلات آنها مربوط به مقطع دبیرستان بوده است. که این مقطع تحصیلی در تطبیق با محدوده سنی به همان محدوده سنی ۱۳ تا ۲۵ سال اختصاص

دارد. بی شک ارتقای تحصیلی با افزایش آگاهی و فهم اشخاص همراه بوده و با درک بهتر مسائل بصورت منطقی تری در صدد چاره جویی بر می آیند و مسلماً مقاومت آنان در برابر مشکلات رو به فزونی گذاشته و آینده ی منطقی را بر تاریکی و ابهام ترجیح می دهند. بنابراین می توان نتیجه گرفت وجود همین شرایط باعث شده تا درصد مفقودین تحصیل کرده در سطوح بالاتر تقلیل یابد. بیشترین فراوانی در این خصوص مربوط به افرادی است که تحصیلات آنها در مقطع دبیرستان بوده است و کمترین فراوانی نیز مربوط به افرادی است که تحصیلات آنها در مقطع بالاتر از لیسانس گزارش گردیده است.

واقعیت این است که شاید سیاستهای اتخاذی ما در جهت مبارزه با بی سوادی موثر و چشمگیر بوده، اما به هیچ وجه کافی نبوده و راهکارهایی همچون اجبار بر تحصیل فرزندان ضرورتی اجتناب ناپذیر بنظر می رسد.

در بین تمامی نهادها، سازمانها و تاسیسات اجتماعی، خانواده نقش و اهمیتی خاص و بسزا دارد. تمامی آنان که در باب سازمان خانواده اندیشیده اند، همه مصلحین، حتی رویا گرایان و آنان که به ناکجاری می کردند بر خانواده و اهمیت حیاتی آن برای جامعه تأکید ورزیده اند. به درستی هیچ جامعه ای نمی تواند ادعای سلامت کند، چنانچه از خانواده هایی سالم برخوردار نباشد. بی هیچ شبهه هیچ یک از آسیب های اجتماعی نیست که فارغ از تأثیر خانواده پدید آمده باشد (ساروخانی، ۱۳۸۳: ۱۱). نتایج به دست آمده از این تحقیق نیز نشانگر همین موضوع است؛ زیرا احتمال آسیب و کجروی در خانواده هایی که از انسجام کمتری برخوردار هستند به مراتب بیشتر است. در خصوص بررسی رابطه بین انسجام در خانواده و مفقودیت افراد، نتیجه آزمون با توجه $\text{Sig} = 0/000$ فرضیه را تایید می نماید. بدیهی است چنانچه گسیختگی در خانواده ایجاد شود زمینه انحراف و آسیب هم فراهم می شود. در بررسی این متغیر پاسخگویان خود را کمتر وابسته و متعلق به خانواده دانسته اند و در واقع در بیشتر موارد به نوعی یک از هم گسیختگی و شکاف در روابط خانوادگی ایجاد شده است.

در خصوص بررسی رابطه بین احساس محرومیت نسبی و مفقودیت افراد نیز با توجه به آزمون انجام شده مقدار $\text{Sig} = 0/000$ بدست آمده، فرضیه مورد تایید و پذیرش بوده و به عبارت

دیگر معناداری تفاوت مربوط به افرادی است که در مقایسه خود با افراد دیگر از نظر جایگاه اقتصادی - اجتماعی بطور نسبی احساس محرومیت نموده‌اند، به عبارت دیگر هر چه احساس محرومیت نسبی در بین افراد بیشتر باشد احتمال آسیب پذیری و مفقودیت آنان نیز افزایش می‌یابد. بنابراین وجود رابطه مستقیم و مثبت ثابت گردیده است.

راهکارهای پیشنهادی جهت پیشگیری از مفقودیت اشخاص:

در طی بررسی‌های میدانی احدی از افراد مفقود شده که مذکر، متأهل و جوان بود، از عملکرد پلیس بسیار ابراز نارضایتی و گله مندی می‌نمود که پس از دعوت به آرامش موضوع را بررسی نمودیم، نام برده اظهار داشت بدلیل تصادف و مجروحیت شدید در حالت اغماء توسط افراد ناشناس به بیمارستان منتقل شده است. که علیرغم گزارش مفقودیت وی به پلیس آگاهی، سرانجام پس از گذشت ۴۸ ساعت خانواده از وضعیت وی در بیمارستان مطلع گردیده و متعاقباً مراتب را به پلیس آگاهی گزارش نموده‌اند.

چرا پلیس در مدت این ۴۸ ساعت موفق به پیدایش مفقودی در بیمارستان نشده است؟ چرا با وجود اینکه مفقودی مذکر، جوان و متأهل و بدون هرگونه مشکل خانوادگی و روانی بوده است، موضوع حساسیت پلیس را به دنبال نداشته است؟ آیا این موضوع نمی‌تواند زمینه یک آدم ربایی تلقی شود؟

راهکارها:

الف) بهتر است پلیس خود را بجای خانواده‌های بزه دیدگان یا شخص قربانی فرض کند، تا بار روانی و بحران روحی آنان را تا حدودی درک نموده و حساسیت وی را بر انگیزد. بنابراین پیشنهاد می‌شود کلیه کارکنان دایره مبارزه با مفقودیت اشخاص پلیس آگاهی طی یک کلاس آموزشی توجیه شوند، تا این موضوع روشن شود که همه مفقودیت‌ها شرایط یکسانی ندارند، به عنوان مثال: مفقودیت یک کودک ۷ ساله که هر لحظه ممکن است تحت جرائم موحش، اعضای بدن وی مورد معامله قاچاقچیان اعضای بدن قرار گیرد با مفقودیت یک دختر جوان که با تبانی دوستش منزل را ترک نموده است بسیار متفاوت است.

ب) طی دستور العملی جامع از طرف ناجا، وظایف پلیس آگاهی و سایر سازمانهای ذیربط در خصوص مفقودیت اشخاص اعم از: وزارت بهداشت (بیمارستان)، سازمان بهزیستی و ... دقیقاً مشخص و موظف گردند که به محض مواجه با افراد مجهول الهویه مراتب را در کمترین زمان ممکن به پلیس آگاهی اطلاع رسانی نموده و پلیس آگاهی نیز بدون فوت وقت خانواده مفقودی را از وضعیت موجود مطلع نماید.

ج) هنگام مراجعت خانواده افراد مفقود شده به پلیس آگاهی، مشخصات ظاهری فرد مفقود شده در یک فرم مخصوص و سپس در سیستم مربوطه ثبت می شود؛ اما بعضاً مفقودیت فرد منجر به مرگ و پیدایش جسد وی شده، که در صورتی که مشمول مرور زمان شده باشد پلیس قادر به شناسایی جسد نبوده و ممکن است جسد مدت ها در سردخانه بیمارستان بلا تکلیف بماند. بنابراین به منظور تسریع در احراز هویت اجساد مجهول الهویه، کشف علمی جرائم مختلف از طریق تطبیق آثار انگشت و ... پیشنهاد می شود طرح ملی در خصوص بانک اطلاعاتی افراد بر اساس آثار انگشت آنان در سطح کشور اجراء شود. که با تشکیل این بانک اطلاعاتی سرعت کشف جرائم و کیفیت کشف به مراتب ارتقاء خواهد یافت.

۲) نتیجه تحقیق انجام شده نشان می دهد، بیشتر افراد مفقودیت شده دانش آموز و در مقطع دبیرستان مشغول تحصیل می باشند که علت فقدان آنها و فرار از کانون خانواده به اغفال و عدم آگاهی از پیامدهای فرار بر می گردد. لذا پیشنهاد می گردد امور بانوان معاونت اجتماعی بصورت هفتگی در دبیرستانهای دخترانه مشاوره رایگان ارائه نمایند و سخنرانی های علمی نیز به صورت دوره ای ارائه گردد. یا در صورت امکان کتابی مرتبط با دانستنی های انتظامی با همکاری روانشناسان و کارشناسان آموزش و پرورش تألیف و به منظور ارتقاء دانش دانش آموزان به عنوان واحد درسی در مقطع موصوف گنجانده شود.

۳) غالباً افرادی که کانون خانواده را ترک می کنند در همان مراحل اولیه از تصمیم خود پشیمان می شوند ولی همچنان آینده تاریک و مبهم را بر بازگشت به آغوش خانواده ترجیح می دهند. چرا؟ نتایج این تحقیق نشان داد؛ که پدر و مادر مفقودین عمدتاً بی سواد یا کم سواد بوده اند. این بی سواد یا کم سواد والدین باعث گردیده است:

الف) والدین در تربیت صحیح فرزند و ارتباط رابطه ی قوی و ارضای نیازهای عاطفی وی نا موفق عمل کنند، بخصوص دختران که روحیه شکننده تری دارند و منجر به فرار آنها از کانون خانواده شده یا به عبارتی جذب محیط بیرون و محبت ظاهری دیگران شده‌اند.

ب) مفقودی می‌داند که در صورت بازگشت، والدین، قوه تجزیه و تحلیل و هضم اشتباه وی را نخواهند داشت و قطعاً با نكوهشی جانکاه مواجه خواهد شد و حتی امنیت جانی وی هم تضمین نیست و تازه در صورتیکه همه این شرایط هم محقق شود باید برچسب انحراف را از طرف خانواده و اطرافیان به یدک بکشد. خدا از اشتباه بنده می‌گذرد اما فرزند که پاره تن والدین است از اشتباه خود در برابر آنان در امان نمی‌ماند! اینها همه نتیجه بی سوادى، بی منطقی و عدم توان تحلیل مسائل است.

راهکار چیست؟

دوره وجود دارد:

الف) یا باید سطح بینش و آگاهی این افراد را بالا ببریم. که امری بسیار دشوار است؛ ولی در هر صورت معاونت محترم اجتماعی می‌تواند اقدامات آگاه سازی خود را از طریق رسانه‌های گروهی و یا ارائه سخنانی، نمایش فیلم و ... در انجمن اولیاء مدارس انجام دهد.

ب) یا باید سطح تحمل نوجوانان را افزایش داد، که می‌توان با ارائه هشدارهای پلیسی و ارتقاء سطح باورهای دینی آستانه تحمل آنان را افزایش داد. حضور مستمر کارکنان و مشاوران معاونت اجتماعی در مدارس خیلی مهم است و این امر باعث می‌شود که نوجوانان بیشتر با پلیس آشنا شوند و رابطه برقرار کنند. چرا که چنانچه فرد خود را از خانواده طرد شده ببیند، باید به پلیس پناه ببرد. اگر از پلیس هم بترسد و گریزان باشد ...

ج) سالانه یک یا دو همایش منطقه ای بمنظور ارتقاء سطح آگاهی مردم و احصاء مشکلات مقطعی و راهکارهای مرتبط برگزار شود.

۴) براساس نتایج تحقیق ازدواج اجباری یکی از مؤلفه‌های تأثیر گذار در پدیده مفقودیت می‌باشد. ازدواج اجباری تأثیر سوء و پایداری بر خانواده نو پا دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود

ضمن طرح موضوع در شوراهای امنیتی استان ، دستگاه قضایی مجاب به تعیین مجازات و برخورد قاطع با عاملان آن شود. ضمناً اطلاع رسانی لازم از طریق رسانه‌های گروهی مبنی بر حمایت دستگاه قضایی و انتظامی از افرادی که اراده آنها جهت ازدواج توسط هر شخصی یا اشخاصی سلب گردیده است، صورت گیرد.

۵) با توجه به معنی دار بودن احساس محرومیت نسبی و مفقودیت اشخاص در این پژوهش ، پیشنهاد می‌گردد اقدامات مقتضی در جهت کاهش احساس محرومیت نسبی از طریق توزیع عادلانه امکانات و ملزومات رفاهی و ثروت در جامعه (از طریق متولیان امر) صورت گیرد.

۶) با توجه به معنی دار بودن متغیر پایگاه اقتصادی در بین افراد مفقود شده پیشنهاد می‌گردد اقدامات لازم به منظور کاهش فاصله طبقاتی در جامعه معمول گردد.

۷) با توجه به نتایج این پژوهش و تعیین سن بحرانی مفقودین، پیشنهاد می‌گردد آموزش و اطلاع رسانی لازم مبنی بر مراقبت ویژه خانواده‌ها از فرزندان خود در محدوده سنی ۱۵ تا ۲۵ سال صورت گیرد.

۸) با توجه به عدم وجود سوابق پژوهشی گسترده در خصوص مفقودیت اشخاص پیشنهاد می‌گردد ضمن ترغیب محققان و علاقمندان تحقیقات بیشتری در ابعاد مختلف در این خصوص انجام شود. تا بتوان نتایج تحقیقات را به کل کشور تعمیم داد.

۹) نتایج نشان می‌دهد خانواده‌ی افراد مفقود شده از تراکم نسبی بالایی برخوردار بوده‌اند لذا پیشنهاد می‌شود تلاش بیشتری در راستای راهنمایی‌های بهداشتی و تنظیم خانواده معمول می‌گردد.

۱۰) مدارس و آموزشگاهها باید اهتمام بیشتری را در جهت مسائل تربیتی مبذول دارند.
۱۱) آموزش مهارت‌های زندگی به طریق مختلف بخصوص در محدوده سنی ۱۵ تا ۲۵ سال و آموزش والدین در خصوص شیوه‌های فرزند پروری و همسرداری و پایبندی به اصول اخلاقی صورت گیرد.

۱۲) تلاش در جهت برنامه ریزی صحیح به منظور کنترل استفاده از ماهواره و تجهیزات مربوطه.

۱۳) برنامه ریزی علمی و منطقی برای نحوه گذراندن اوقات فراغت و تفریح جوانان در جامعه

برای کاهش گرایش به فرار از کانون خانواده.

- ۱۴) مبارزه هدفمند پلیس با عاملین باندهای فحشاء و گمراه کننده که دختران جوان را آماج اهداف شوم خود قرار داده‌اند توسط پلیس امنیت اخلاقی صورت گیرد.
- ۱۵) توجه ویژه به نیازهای اساسی جوانان از قبیل: ازدواج، اشتغال و ...
- ۱۶) همکاری و هماهنگی بیشتر سازمانهای مرتبط با مسائل اجتماعی بانوان.
- ۱۷) تلاش در جهت ارتقاء نشان اجتماعی نوجوانان به عنوان عناصر مفید و تأثیر گذار جامعه.
- ۱۸) تقویت و تحکیم ارتباط صمیمی افراد خانواده از طریق آموزش‌های همگانی و روانشناختی.

فهرست منابع :

- احمدی، حبیب، ۱۳۸۸، جامعه شناسی انحرافات، انتشارات سمت، چاپ سوم
- ارل بیی، ۱۳۹۰ ترجمه دکتر رضا فاضل، روش های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، انتشارات سمت.
- افراسیابی، فاطمه، ۱۳۹۰، طرح تحقیقاتی بررسی دلایل بزهکاری در نوجوانان مطالعه موردی شهرستان بهبهان
- آزاد ارمکی، تقی، ۱۳۸۹، جامعه شناسی خانواده ایرانی، تهران، انتشارات سمت، چاپ دوم
- بیابانی، غلامحسین و سایر (۱۳۸۴)؛ فرهنگ توصیفی علوم جنایی، انتشارات معاونت اجتماعی ناجا.
- بروس کوئن (۱۳۸۵) ترجمه محسن ثلاثی، درآمدی بر جامعه شناسی، انتشارات توتیا، چاپ پنجم،
- پور رضا قلی، هوشنگ، ۱۳۸۴، آدم ربایی، ناشر: معاونت آگاهی ناجا، چاپ اول
- توسلی، غلام عباس، ۱۳۸۲، نظریه های جامعه شناسی، انتشارات سمت، چاپ نهم
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۸)؛ مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، انتشارات سمت.
- حسن زاده، رمضان و سایر، ۱۳۸۹، سنجش و اندازه گیری در علوم رفتاری، ناشر نشر روان، چاپ اول
- خلعتبری، عبدالحسین و سایر، ۱۳۸۶، آدم ربایی گمشدگان گروه گانگیری، انتشارات معاونت آموزش ناجا چاپ دوم
- دی. ای. دواس (۱۳۷۶)؛ پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ ناییب، تهران، انتشارات نی.
- رفیع پور، فرامرز، ۱۳۸۰، توسعه و تضاد، ناشر: شرکت سهامی انتشار، چاپ پنجم
- سروستانی رحمت الله صدیق، ۱۳۸۷، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی از خرافات اجتماعی)، انتشارات سمت چاپ دوم
- ستوده هدایت الله، ۱۳۷۶، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه انحرافات) انتشارات آوای نور، چاپ چهارم

- ساروخانی، باقر، ۱۳۷۸، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ دوم
- ساروخانی، باقر ۱۳۸۲، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، ناشر نشر دیدار، چاپ اول
- ساروخانی، باقر، ۱۳۸۱، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی جلد اول، ناشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ هفتم،
- شکوئی، حسین، ۱۳۸۸، اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا (جلد اول)، تهران انتشارات گیتا شناسی، چاپ یازدهم.
- علی احمدی، علیرضا و سایر (۱۳۸۶) توصیفی جامع از روش تحقیق، انتشارات تولید دانش، چاپ دوم.
- عبداللهی، عبدالله و سایر، ۱۳۸۹، در آمدی بر فلسفه علم و پژوهش در علوم انسانی، تهران، انتشارات چاپار.
- کی نیا، مهدی، ۱۳۸۸، مبانی جرم شناسی جلد اول، ناشر موسسه انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سیزدهم
- کی نیا، مهدی، ۱۳۸۴، مبانی جرم شناسی جلد اول، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هفتم
- معیدفر، سعید، ۱۳۹۰، جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران، ناشر نور علم، چاپ سوم
- محمدی اصل، عباس، ۱۳۸۵، بزهکاری نوجوانان و نظریه‌های انحراف اجتماعی، ناشر علم، چاپ اول